

הישיבה המאתיים ותשע (ר"ט)

ביום י"ז באדר התשנ"ג (10 במארס 1993), בשעה 3.00 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים הגב' ש' הראבן וה"ה א' אבנר, ש' אברמסון, ע' אורנן, מ' אזר, ש' אירמאי, א' אלדר, י' בלאו (יו"ר), ז' בן-חיים, מ' בר-אשר, ג' גולדנברג, א' דותן, א' טל, ד' טנא, י' ייבין, ש' מורג, ע"צ מלמד, א' פורת, גב"ע צרפתי וי' רצהבי;
החברים-היועצים הגב' ש' בהט וה"ה י' בן-טולילה, א' חזן, ר' סיוון, מ' עסיס וש' שרביט;
המנהל הכללי, הא' נ' אפרתי; עובדי האקדמיה הגב' ר' גדיש, מ' זמלי, י' הבר ור' סליג והא' ג' בירנבאום.

- סדר היום:**
- א. לזכרו של יצחק שלו ז"ל
 - ב. ספרים בסדרת מקורות ומחקרים
 - ג. מילים בשימוש כללי
 - ד. מונחי הפסיכולוגיה – תוספות ושינויים
 - ה. אישור המילון לפיזיקה מודרנית ופרק מן המילון להנדסה סביבתית
 - ו. המונחים מישק (interface) וסגלול (retrofit)

א.

הא' בלאו: ב"ב בתמוז תשנ"ב הלך מאתנו חברנו יצחק שלו. יספור לו ראובן סיוון.

הא' סיוון:

לזכר יצחק שלו ז"ל

חברנו המורה, הסופר והמשורר יצחק שלו, חבר האקדמיה ללשון העברית, חבר ועדת השמות של ממשלת ישראל, הלך לעולמו ביום י"ב בתמוז תשנ"ב, בהיותו כבן ע"ד שנים. המנוח פרסם עשרה ספרי שירה, וארבעה ספרי פרוזה, וכן מאמרים רבים בנושאי ספרות ותנ"ך ובענייני ציבור. על הישגיו בספרות יפה, בשיר ובסיפור, זכה בפרס אוסישקין, בפרס רופין ובפרס רמת-גן.

ותיקים זוכרים את השתתפותו של יצחק שלו בדיון ציבורי "על לשון הצברים", שהושמע בקול ישראל ב־1955, ופורסם גם בלשונונו לעם (קונטרס נ"ד-נ"ה, שבט-אדר תשט"ו). מנחה הדיון היה ד"ר מרדכי קמרט, והמשתתפים היו פרופ' נ"ה טור-סיני, ד"ר חיים בלנק, ויצחק שלו וזכרונם לברכה, וד"ר עוזי אורנג, יבלח"א.

מטבע הדברים היו המתדיינים חלוקים בדעותיהם על ההיבטים השונים של "לשון הצברים" הזאת (דרך אגב, תיאורה אז אינו שונה הרבה מתיאורה עתה). בכל אופן, חברי האקדמיה בפועל ובכוח אז – טור-סיני, שָלוֹ ואורנג – שלא כאחרים, היו תמימים בדעתם שיש לטפח ולעודד, בראש ובראשונה בבית הספר, את המבטא המזרחי בהגיית העיצורים א', ה', ע', ח'.

שירתו של שלו מצטיינת בכוח הבעה חזק ומרשים, בהערצת התנ"ך ובחיבה עזה לארץ, ומעל לכול לירושלים.

נקרא נא בזה קטע משירו "ירושלים דהשתא", שנכתב בתקופה שירושלים הייתה חצויה.

ירושלים דהשתא

שָאול חֲטָאנוּ לְנַפְשׁ בְּיַגְנוּ, הוּי – שָאול,
וְהַחֲטָא – בְּכַלְמָה נְשָלַם,
אֶת אֲשֶׁר הֶעֱלַמְנוּ מֵעֵין יְלִדוֹתֵם
הַתְּנֶה הַתְּמִים יִגְלֵם.
בְּנִשׂוֹא אֵלָה עֵינֵם לַחֹמֶה וְיָדְעוּ
– שֵׁם עֵירֵנוּ, הָעִיר רוּשְׁלַם...
שֵׁם תַּמְלָא אֲדַמָּה מִכַּמְנֵי אַבּוֹתֵם
וְהַבִּינוּ פְּתָאוֹם: רְשִׁים הַסּוּ!

זֶה עֵדֵן לֹא יִרְדְּמֵי בְּרָחוּב הַיְהוּדִים
בְּצִמְתוֹת אֶל כְּתָלֵי מַעְרָבִי;
זֶה עֵדֵן לֹא עֲלִיתִי בְּהַר הַזֵּיתִים
אֶל מְנוּחוֹת אַחוֹתֵי וְאָבִי –
לֹא אֲדַע מָה אֲשִׁיבָה לְבְנֵי הַקֶּטָן,
לִילְדֵי מַחְמַד-לְבָבִי
בְּאֲמֹר לִי הַבֵּן לְתַמוּ יוֹם אֶחָד:
"הוֹלִיכֵנִי אֶל קֶבֶר סְבִי."

גְּדָלִים יְלָדִים בְּלִי קֶבֶרִי הַמְּלָכִים,
בְּלִי שְׁמֵעוֹן הַצְּדִיק גְּדָלִים,
גְּדָלִים בְּלִי דְמָדוּם אֲוִירַת מְעָרָה,
בְּלֹא הוֹד עֲתִיקִי מִגְּדָלִים
גְּבוּהִים – וְאֵל הַר הַצּוֹפִים לַחֲרָשָׁה,
לְחֹזֶת בַּמְדְּבָר – אֵין עוֹלָיִם.
רְתִבִים וְכַמוּ פְּלַג גּוֹפִים מַחְפְּשִׁים
עֲשׂוּקֵי גְשָׁמָה וְדָלִים...

זֶה עֵדֵן לֹא סְבַבְתִּי בְּגִיא בֶן הַגּוֹם
בוֹאֲכָה הַגִּיחוֹן וְרוּגָל;
זֶה עֵדֵן לֹא נְטִיתִי בֵּית לָחֶם הָעִיר,
לֹא הִלְכְתִי בְּדֶרֶךְ בֵּית-אֵל,
וּבְשָׂאוֹל תִּלְמִידִי: אֵימָה יָד אַבְשָׁלוֹם
וְאֵי – קֶבֶר אֲמַנּוּ רַחֵל?
כְּאֲשֶׁם אֲעַמּוֹד, אֲתַנּוֹדָה עַל חֲטָאֵי:
"הֵם מַעְבְּר לְגְבוּל יִשְׂרָאֵל..."

(אוחזות ענף שקד, עמ' 30-31)

יהי זכרו של חברנו ברוך.

ב.

הא' בראשון: לאחר הפסקה של כמה שנים אנחנו מחדשים את חייה של הסדרה "מקורות ומחקרים". ברצוני להביא לידיעת המליאה את עניינם של שלושה ספרים העומדים להופיע בסדרה הזאת. ועד הפרסומים בחן את הספרים וקיבל אותם לפרסום, הנשיאות והמנהלה אישרו את הוצאתם לאור, ועתה אני בא להודיע עליהם למליאה.

ספרו של בן ציון גרוס, משקלים חתומי - ון, סן ממוצא שמי במקרא ובלשון חכמים, נכתב לפני עשרים ואחת שנה כעבודת דוקטור, ונתקבל לפני שנים הרבה לפרסום באקדמיה. הספר עבר טלטלות ארוכות: חיים כהן מאוניברסיטת תל אביב השקיע מזמנו ושיקע בו הרבה מחשבה. הספר נתקצר ונתגבש לספר ראוי לקריאה שוטפת, והוא יופיע בשבועות הקרובים. אני מקווה מאוד שהוא יופיע בין חג הפסח לבין חג השבועות.

ספרו של גיסן ברגרין, חקירות בלשון העברית, הוא אסופה של מאמריו, בתוספת הערות והרחבות של המחבר. בעיזבונו של ברגרין נמצאו לפעמים מאמרים בשבע או בשמונה גרסאות, ובשוליים תוספת של נתונים. מצאנו בעיזבונו גם כמה הנחיות איך לערוך את הספר - הוא ידע כנראה שלא יזכה לעשות זאת בעצמו - והשתדלנו כמובן להביא את כל הדברים הללו בחשבון. את מלאכת העריכה וה'בישול' עשה מר יצחק הקלמן, מוסמך החוג ללשון העברית והחוג לתלמוד, שעבד פעם במילון ההיסטורי. הספר השלישי נתקבל על ידי ועד הפרסומים לפני כשנה ומשהו, והוא ספרו של חברנו אילן אלדר, דקדוק קריאת ארץ ישראל בספר "הוריית הקורא".

פרסום ספרי הסדרה מקורות ומחקרים נתעכב וכמעט הושבת בגלל קשיי מימון. האקדמיה יכלה לעמוד במשימה הזאת רק בעזרת גורמי חוץ. בהוצאת ספריהם של גיסן ברגרין ובן-ציון גרוס נעזרנו באופן הגון על-ידי בני המשפחות, ואילו בהוצאת ספרו של אילן אלדר סיעה אוניברסיטת חיפה. אני מקווה שבשנים הבאות נזכה לתוספת ספרים, ככל שנמצא דרכים לממן.

לפני החברים מונח דף המפרט את תוכן העניינים של כל אחד מהספרים. אני מקווה שספריהם של ברגרין ושל אלדר יופיעו בסוף הקיץ.

ג.

הא' בלאו: אנחנו עוברים לעסוק במילים בשימוש כללי. אני רוצה להזכיר את מנהגנו לגבי מילים בשימוש כללי, שהוא שונה ממנהגנו במונחים בכלל: אם אין אנחנו מוצאים מילה המתקבלת על דעת רוב החברים, אין אנחנו קובעים דבר, ואנחנו מחכים להודמנות אחרת שמה נמצא מילה מתאימה.

אנא עיינו בהודעת הוועדה למליאה:

הוועדה למילים בשימוש כללי (הודעה למליאה)

המילים שלהלן נתקבלו בישיבותיה האחרונות של הוועדה, והן מובאות לדיון ולאישור בישיבת המליאה.

1. ז'אנר - סוגה (המונח מקובל כבר אצל חוקרי הספרות ומבקריה)
2. דיסאינפורמציה - הֶסְלֶפָה (היו"ר מציע לקיים את המונח שבשימוש חיל המודיעין - הוֹנָאָה).
3. פריטטי - שְׁקוּל; ועדה פריטטית - וְעֵדָה שְׁקוּלָה; פריטטיות - שְׁקוּלוּת
4. פצינט - מְטָפֵל (הצעתו של א' מגד: גוֹהָה)
5. "אתר קבורה" (לפסולת מוצקה) - מְטָמְנָה
6. פקסימילה, פקסימילה - המכשיר: פְּקְסָמָה; השדר: פְּקְסָם.
7. קהילָה - הוועדה החליטה ברוב קולות להתיר את השימוש במילה גם לשימושיה החדשים (Gemeinschaft = community). היו"ר מתנגד להחלטה; דבריו בעניין חולקו לחברים.
8. empowerment - הפועל - עֵצָם; שם העצם - תְּעֵצִים
9. come-back - שוֹבָה (צוין שאפשר להציע כתרגום גם: שִׁיבָה, תְּקוּמָה)
10. stand-up comedy - מְצַחֵק
11. חוויג' (תערובת תבלינים) - תְּעָרוּב
12. שטיחון ליגוב נעליים בכניסה לבית (doormat) - אֶסְקוּפִית (היו"ר מציע "להפקיע" את המילה אֶסְקוּפָה לצורך זה, שכן אין משתמשים בה כלל היום, חוץ מבצירוף אֶסְקוּפָה הנדרסת).

והנה עוד החלטות של הוועדה:

פרדוקס - הוחלט לא לתרגם.

זָבֵד הַבַּת - חברי הוועדה ממליצים על השימוש בביטוי המסורתי הזה; הם מביעים סלידה מהשימוש במילה בריתה.

1. ז'אנר - סוגה

המילה סוגה מקובלת ביותר, והכול, לא רק אנשי תורת הספרות, משתמשים בה. לא הייתה התנגדות למילה הזאת, אבל אני נאלץ להביא אותה לפני המליאה, מפני שמנהגנו במילים בשימוש כללי להביא למליאה כל מילה ומילה.

המילה "סוגה" (ז'אנר) התקבלה בהסכמה כללית.

2. דיסאינפורמציה - הֶסְלֶפָה

הא' אבנר: ההצעה שהתקבלה בוועדה היא הֶסְלֶפָה. הורתה של המילה בעולם המודיעין, ופירושה שתילת מידע כוזב אצל האויב, בדרך כלל כדי להשיג מטרה כלשהי. למשל, לגרום לכך שהאויב יחשוב שיש כוחות גדולים במקום שאין, או להפך.

מכאן ריבוי השימושים המושאלים. הפעולה נקראת אצל האנגלים בפשטות גאונית: deception. האמריקאים חידשו את המילה disinformation. משפחת המודיעין הישראלית הולכת בעניין זה בעקבות האנגלים וקוראת לזה הונאה. אני הצעתי לקיים את המושג הזה, אך רוב הוועדה היה סבור שצריך לחדש מילה, בגלל רוחב המשמעויות של הונאה גם מעבר לתחום הזה, ועל כן הציעו את הסלפה.

הגב' הראבן: אני מבקשת להמשיך ולהבהיר את העניין, כמי שהייתה קרובה לנושא קרבה משפחתית שנים רבות. למעשה אנחנו מדברים על שני מונחים שונים: מיס-

אינפורמציה ודיס-אינפורמציה, והאחרון מכונה היום בקהילת המודיעין לְחֶמָה פְּסִיכוֹלוֹגִית. מיס-אינפורמציה היא סילוף של מידע: אם הרמטכ"ל של צבא פלוני צריך להיות במקום מסוים בשעה חמש, ומפיצים שהוא צריך להיות שם בשעה שבע, זאת מיס-אינפורמציה מכוונת. לעניין זה אולי אפשר לקבל את המילה הסלפה, כי יש כאן סילוף של נתון, או של נתונים.

דיס-אינפורמציה זה עניין אחר לגמרי. אני מסכימה עם ארי אבנר שהמילה הונאה מתאימה יותר. כאן מדובר בהמצאה של דבר שלא היה ולא נברא, כדי ליצור גורם של לוחמה פסיכולוגית. זה איננו מסלף שום דבר, פשוט מוליכים שולל את המודיעין של האויב. אם אומרים, למשל, שהמורדים בסודן מקבלים נשק מהמורדים בניקרגואה, ואומרים זאת כדי ליצור לחץ אמריקני, הרי זה דיס-אינפורמציה, דבר שלא היה ולא נברא.

הא' סיוון: את המילה מידע חידש משה שרת במקום אינפורמציה, והיא התקבלה יפה בציבור. כשעוסקים במונח כמו דיס-אינפורמציה צריך ליצור צירוף הכולל את המילה מידע. חוץ מזה, הסלפה זה שם פעולה, ולא המידע עצמו. גם הונאה לא מתאימה פה. הונאה היא מילה רגילה מאוד, וכוללת כל שקר וכל כזב. ואילו כאן עוסקים באינפורמציה. אינפורמציה היא מילה ארוכה, ואנחנו לא יכולים להינתק ממנה כליל.

הא' אלדר: לפני כשבועיים נתפרסם בעיתון הארץ מכתב של אחת הקוראות, ובו היא מכנה דיס-אינפורמציה – מִיטָע, מלשון הטעיה, באותו משקל של מִיָדַע. אבל אם רוצים לשמור על השורש י-נ-ה כדעת הא' אבנר, אפשר לקבוע מִיָנָה, על משקל מִיָדַע.

הא' בלאו: הא' ברוידא חולה, לדאבוני, והוא שלח לנו את הערותיו על המילים לדיון. הוא מציע לקבוע הַשְּׁפָשָׁה, מלשון שיבוש. לטענתו הַסְלָפָה זה ביטוי חריף מדי, וגם עניינית אין מדובר בסילוף אלא בשיבוש.

הא' טנא: מדובר פה במילה מופשטת, ובדרך כלל מילים כאלה גוררות גם מילים נגזרות. כשאנו שוקלים את ההצעות צריך להביא בחשבון את האפשרות שנצטרך לגזור מילים נוספות לציון האדם שעיסוקו בזה, החומר שעליו חלה התכונה הזאת וכדומה.

הא' רצהבי: כשחשבתי על ההצעות מצאתי שיש עוד שורש שיכול לשמש כאן, והוא השורש ת-פ-ל. אבל אינני חושב שהצעתי תתקבל. לגבי הונאה, כיוון שהמילה משמשת שימוש נרחב בלשון הייתי מיעץ לקבוע לדיס-אינפורמציה את המילה המקבילה הוניה.

הא' עסיס: גם אני חשבתי להזכיר בתחילת דבריי את המכתב שהתפרסם בעיתונים הארץ וידיעות אחרונות, ובעקבותיו חשבתי להציע מִטָעָה. כדי להבחין בין שם הפעולה לשמו של המידע המסולף, הייתי מציע שהראשון יהיה הַסְלָפָה והשני מִסְלָף.

הא' גולדנברג: גלשנו כאן קצת יותר מדי למינוח מודיעיני. לא נתבקשנו כאן לספק מינוח לצורכי מודיעין, אלא לחפש מילה לשימוש כללי. בעיסוק המקצועי בדברים האלה יש לפעמים צורך בהבחנות דקות, אבל לשימוש הכללי יש מילים מצוינות כמו הונאה והטעיה, ואין צורך בתוספת.

אנחנו מכירים את התופעה של ביטויים טכניים המתפשטים לשימוש יום יום של הקהל הרחב. יש התומכים בתופעה הזאת ויש המתנגדים לה; אני עצמי אינני חושב שעלינו לעודד אותה בכל הכוח המוסדי שלנו.

הא' בלאו: רבותי, אנחנו צריכים עכשיו לנסות למיין את ההצעות השונות. אני מבקש להזכיר שאנחנו עוסקים כאן במילים בשימוש כללי ולא במונחי המודיעין. על רקע זה אנחנו צריכים תחילה להחליט אם אנחנו מעוניינים להבחין הבחנות דקות, כמו מיס-אינפורמציה ודיס-אינפורמציה.

הוסכם לקבוע רק מונח אחד.

הא' בלאו: אנחנו מחפשים אפוא מילה אחת: המילה שהוועדה מציעה היא הונאה. מובן מאליו שאין אנחנו פוסלים את הטעיה או את הוניה, שאף הן מילים כשרות. אבל המילה שאנחנו נקבע לשימוש כללי היא הונאה.

ההצעה "הונאה" התקבלה ברוב של 17 קולות.

הא' אירמאי: אני רוצה לתקן את מה שנאמר כאן: הבעיה עלתה לא רק בשימוש הכללי; ראש מחלקת עריכה בצה"ל פנה אליי וביקש שנקבע מונח. צה"ל מעכב את פרסום המונח הזה בפרסומיו, משום שהוא ממתין לקביעת האקדמיה. לא מצאתי לנחוח להעלות את השאלה בוועדות המקצועיות, כי ידעתי שהמונח יעלה לדיון במליאה.

הא' טל: קבענו פה הונאה, ואפשר להודיע לצבא על ההחלטה. מילה לשימוש כללי גם היא מילה כשרה...

הא' בלאו: לא, אני חושב שהבעיה לגבי המודיעין שונה מזו שעסקנו בה, והדבר צריך לבוא לדיון בדרך המקובלת של דיון בוועדה ובוועד המינוח.

3. פריטטי - שקול; ועדה פריטטית - ועדה שקולה; פריטטיות - שקילות

הא' אירמאי: במקצועות הטכניים והמדעיים, היה צורך להבחין בין המושגים result ו-equivalent, ובמילוני האקדמיה נקבעו להם שני מונחים. המונח שקול נקבע לציון סכום, result. אין זה בהכרח סכום מספרי: בחיבור מהירויות, למשל, לכל מהירות יכול

להיות כיוון שונה. לעומת זאת, המונח שקיל נקבע לציון equivalent. המונח משמש הרבה במקצועות המדויקים, בפזיקה, במתמטיקה ובכימיה, ומדובר בהתאמה של שני דברים זה לזה, וזה מושג קרוב לפריטטיות. כדי לא לשנות הרבה, אני מציע לקרוא לפריטטי שקיל ולא שקול, כי שקיל פירושו מתאים זה לזה, וגם פריטטי פירושו שיש לכל צד מספר שווה של נציגים.

הא' בלאו: ההצעה שקול הוצעה כמובן על סמך הביטוי "בית דין שקול". ניגש להצבעה.

הצעות הוועדה התקבלו ברוב דעות גדול.

4. פצינט – מטופל

הא' בלאו: יש כאן שתי הצעות בשביל פצינט: מטופל וגוהה. אני מודה שבשבילי פצינט הרבה יותר סימפתי מאשר מטופל... יש גם בעיה דקדוקית בצורת הסביל מטפל – שהרי מטפל אינו פועל יוצא, אין מטפלים אותו, מטפלים בו. השימוש הדקדוקי הזה איננו כה פשוט, אם כי יש צורות מן הסוג הזה.

הגב' הראבן: במציאות שאנחנו חיים בה, המילה פצינט מקובלת ברפואה, ואילו המילה מטופל מקובלת יותר בפסיכולוגיה. במילה מטופל אנחנו מניחים מראש שכבר מטפלים בו, ושהוא לא צריך להיות פצינט, כלומר סבלני. אבל אם אנחנו רוצים מילה עברית, מוטב לאמץ את המילה מטופל, שהיא כבר מקובלת.

הא' בירנבאום: הבעיה היא כשמדובר באדם שאינו חולה. פנה אלינו רופא ושאל כיצד ייקרא האדם שמצוי בטיפול בדרך כלל ורשום ברשימת הפצינטים שלו, אף שכרגע אינו חולה ואין הרופא מטפל בו.

הא' טל: יש המתקשים לבטא ה"א. המילה גוהה עלולה להתחלף בגוהה...

הא' בר-אשר: אני מבקש שלא יפסלו את גוהה בתואנה שאין אפשרות לבטא את ה"א.

הא' בירנבאום: הא' מגד ביקש שהצעתו תובא לדיון במליאה. גוהה היא לשון רפואה, כמו בפסוקים "ולא יגהה מכם מזור" (הושע ה, יג) ו"לב שמח ייטיב גוהה" (משלי יז, כב).

הא' בלאו: נצביע לראשונה אם אחד משני המונחים מטופל או גוהה ראוי להיקבע במקום פצינט, ואם יהיה רוב קולות, נכריע בין המונחים.

ההצעה לקבוע מונח עברי נתקבלה ב-16 קולות.

המונח "מטופל" נתקבל ב-15 קולות.

5. 'אתר קבורה' לפסולת מוצקה - מטמנה

הא' בלאו: אנחנו עוברים לדון במקום ה'קבורה' של פסולת מוצקה. תחילה סברה הוועדה למצוא מילה במשקל מְדַמְנָה, אבל אחר-כך העדיפה את משקל מְפַעְלָה המשמש לציון מקומות, ועל כן ההצעה היא מטמנה.

הא' רצהבי: מטמנה מזכיר מטמון, ובדרך כלל אין מטמון באתר קבורה של פסולת. במקורות מצאנו שני שורשים המציינים את המושג הזה, אחד במקרא ואחד במשנה. במקרא יש מְשַׁפְּתִים (בראשית מט, יד; שופטים ה, טז), ופירשו שזה מקום של אשפה, ערמות זבל בשדה. מן השורש הזה אפשר לקבוע תְּשַׁפְּתָת. ואילו בדברי חז"ל יש מְשַׁפְּלָה, ועל פי זה אפשר לקבוע תְּשַׁפְּלָת.

הא' אורנן: אנחנו רגילים למטמון שהוא אוצר. מטמנה לא זו בלבד שהיא מאותו השורש, אלא יש בה גם מ"ם שהוא חלק מהמשקל. אני מציע לא לקבל את מטמנה.

הא' בלאו: מהי המילה הלועזית המשמשת פה?

הא' בירנבאום: אינני יודע. הבקשה לקבוע מונח הופנתה אלינו מן המשרד לאיכות הסביבה, והם ביקשו כמה פעמים שייקבע מונח. לא נאמר לנו מהי המילה הלועזית.

הא' דותן: המונח מטמנה יפה בעיניי, אבל אם חשקה נפשנו באסוציאציה למְדַמְנָה, אני חושב שאפשר לקבוע גם מטמנה. משקל מְפַעְלָה אינו חייב להיות משקל של כלי מלאכה, או של מכוונות; זאת נטייה, ואין הכרח לקיימה תמיד. הלוא גם מְדַמְנָה אינה מכוונה אלא מקום של דומן.

הא' אירמאי: אנו עוסקים פה במונח טכני מובהק, השייך להנדסת הסביבה. למילה dump נקבע המונח מְשַׁפְּה. אין זה משנה אם זה מעל האדמה או בתוך האדמה; כל מקום שבו משליכים חומר שאיננו נחוץ נקרא מְשַׁפְּה. החומר עצמו נקרא שְׁפָתָת. אלה המונחים שנקבעו.

הא' בלאו: אם באנגלית אין הבחנה בין מקום שבו מטמינים פסולת ובין מקום שבו משליכים אותה, מדוע בעברית זה נחוץ?

הגב' הראבן: האקולוגיה היום מבחינה היטב בין שתי הדרכים: דרך אחת היא המִשְׁפָּךְ – שופכים את השפוכת על פני האדמה וגורמים בכך צרות ומפגעים; ולעומתה – הדרך הטובה והנכונה לטיפול באשפה על-ידי קבורתה באדמה, אף שגם בדרך הזאת יש בעיה של חלחול.

הא' טל: בפניית משרד התקשורת נזכר הכינוי "אתר קבורה", והמונח הזה כבר מתהלך בציבור. אנחנו חייבים להחליף את הביטוי הזה כי יש לו קונוטציות שליליות, ואם רוצים לרחות את השימוש הזה צריך להציע מונח אחר.

הא' אירמאי: בחיפה פועלת ועדה למונחי הנדסת הסביבה, והיא עוסקת גם במונחים הקשורים באשפה ובטיפול בה. אני מציע להעביר את הדיון לוועדה הזאת. כשתסיים הוועדה את עבודתה יוגש המילון לעיון החברים ואפשר יהיה לדון במה שכלול בו. אין טעם שוועדה למילים בשימוש כללי תדון במונח טכני, ויתווכחו אם האשפה היא בתוך האדמה או על פני האדמה. לא יושב פה שום מומחה בתחום זה.

הא' בר-אשר: צריך להתחשב בשיקול חשוב נוסף: יש משרד ממשלתי אחד שפנה לאקדמיה, והוא המשרד לאיכות הסביבה. רוב משרדי הממשלה, או שאינם יודעים עברית, או שאין הדבר איכפת להם. פה הייתה פנייה, ואנו צריכים לדון בה בלא דיחוי. יש סיבות טובות להתנגד למונח אתר קבורה, ואני מציע שנצביע היום ונכריע בין האפשרויות. נחסוך לכם בחיפה קצת עבודה, ותוכלו לקבל השראה מן ההחלטה של היום...

הא' אירמאי: יש צורך שהשאלה תובא לעיון המומחים. אחר כך היא תחזור למליאה בכל מקרה.

הא' טל: אני מציע שנדון פה בשאלה. קבורה היא מתחת לקרקע, והדבר ידוע.

הא' בן-חיים: המילים המתאימות פה הן קָבַר וקְבוּרָה, ושתי המילים יכולות לציין גם פעולה וגם מקום. אלא שיש קושי ברור בשימוש בשורש הזה, ועל כן כדאי לחשוב על שורשים הקרובים לו. אפשר לבחור בשורש ט-מ-ן, ולגזור ממנו טָמַן או טְמוּנָה, שהרי מְטָמוֹן כבר תפוס לעניין אחר. אפשר להשתמש גם בשורש כ-מ-ר, שאף הוא מציין הטמנה בעומק האדמה (למשל: "לא היו בוצרים ענבים וכומרין אותן" – תוספתא מנחות ט, י).

הא' בלאו: אני מעמיד להצבעה את השאלה אם לדון כאן בעניין הזה ולקבוע מונח, או להעביר את הדיון לוועדה שתעסוק בכל ההיבטים של שמירת הסביבה.

הצבעה

בעד הכרעה במליאה - 15

הא' בלאו: נבוא אפוא לקבוע מונח: תחילה נחליט אם להשתמש בשורש ק־ב־ר או בשורש ט־מ־ן או בשורשים אחרים, ואחר־כך נקבע את המונח עצמו.

הצבעה

בעד שימוש בשורש ק־ב־ר - 3

בעד שימוש בשורש ט־מ־ן - רוב גדול.

הוחלט לגזור מונח מן השורש ט־מ־ן.

הגב' זמלי: המילה מטמנה לא נולדה בוועדה שלנו. זאת הצעה שהגיעה אלינו מן המשרד לאיכות הסביבה. הצורה לא הייתה מנוקדת, והיא יכולה להיות גם מְטַמְנָה וגם מְטַמְנָה.

הא' אזר: במקום להציע מונח בעל משמעות כה ספציפית, אפשר להציע את הצירוף אתר הטמנה, ולפתור בכך את הבעיה.

הא' חזן: אפשר לחזור לספר בן סירא ולקבוע מְטַמְנָת.

הא' בלאו: המונח הזה מזכיר יותר מדי את מטמון.

הצבעה

בעד מְטַמְנָה - 15

בעד אתר הטמנה - 4

בעד טָמֵן - 1

בעד מְטַמְנָה - 7

התקבל המונח "מְטַמְנָה".

6. פקסימיליה - פְּקִסְמָה

הא' בלאו: ההצעה היא לקרוא למכשיר פְּקִסְמָה, ולשְׁדֵר - פְּקִסְסָם.

הא' אזור: אנחנו אומרים פֶּקֶס, ואני חושב שבמקרה כזה, כשהמונח כבר מקובל בציבור והוא מונח בין-לאומי, לא חייבים להמציא מילה עברית. אם מישוה רוצה בכל זאת להמציא מונח עברי, הוא צריך לשכנע אותנו שהמונח הקיים הוא בלתי אפשרי והוא נוגד את כל חוקי הדקדוק והלשון. אם אין שום דבר שמקומם אותנו במילה פֶּקֶס אין צורך לנגוע בה. המוציא מחברו עליו הראיה.

עצם ההצעה הזאת, פֶּקֶסְמָה, אני חושב שהיא ראויה לדרשת פורים. אני לא יכול להעלות על דעתי שאמנם מישוה יגיד פֶּקֶסְמָה במקום פֶּקֶס. הפועל לְפַקֵּס אינו סותר את חוקי הדקדוק שלנו. יש פעלים בהכפלת העיצור האחרון, כגון לְתַקֵּס.

הא' בלאו: כל הצעה שלא נתקבלה היא מצחיקה. כשמתרגלים אליה היא חדלה להצחיק.

שאלה: מה תהיה צורת הפועל בעבר? פֶּקֶס או פֶּקֶס?

הא' חזן: אני חושב שלא כל כך קשה להתמודד עם המילה ולהציע מונח עברי. המשמעות של facsimile היא לעשות דבר דומה. וכבר היה מי שהשתמש בשורש צ-ל-ם בהוראה כזאת, והוא דוד ילין הזכור לטוב. צֵלֶם ומְצַלְמָה נתקבלו בצורה היפה ביותר, ואותו השורש נאה גם למכשיר הפֶּקֶס, המעביר מסמך כצלמו וכדמותו. למכשיר עצמו אני מציע לקרוא מְצַלֵם, הַשְּׁדֵר ייקרא מְצַלֵם, על דרך מְבָרֵק ומְקַתֵּב. הפועל יהיה הַצְלִים או אֶצֵּלֵם.

אם נציע מונחים מוצלחים יש סיכוי שגורלם יהיה כגורל הַקְלָטָה. חשבו שהיא לא תיקלט בציבור, והנה עכשיו הקלטת שלטת.

הא' אבנר: אין לי שום גאוות מחברים על הצעות הוועדה, ולא איכפת לי אם תתקבל מילה עברית אחרת. אבל אני חושב שבמקרה הזה אסור להשאיר את המונח הלועזי. לכאורה לא איכפת לי אם יבטאו משהו בפ"א רפה או בפ"א דגושה; אומרים לְטַלְפֵן ואיש איננו מזדעזע מזה, אבל הצרה היא שאם אומרים פֶּקֶס במקום פֶּקֶס יש לזה משמעות אחרת לגמרי. לכן, אף על פי שברוב המקרים אני בעד השארת מונח לועזי אם זה אפשרי, במקרה הזה נדמה לי שזה בלתי אפשרי.

יש לי קצת ספקות לגבי השורש צ-ל-ם: הוא מלא וגדוש בכל מיני צלמים, ואינני בטוח שאפשר לדחוס לתוכו עוד משמעויות, אף על פי שהשורש עצמו איננו רע לעניין זה.

הא' סיוון: אני רוצה לספר מעשה שאני זוכר מילדותי: במקום המילים ראינוע וקולנוע הציע ביאליק את המילה צלמונע, ובהצעה הזאת תמך גם ז'בוטינסקי. לקחו את שמו של צלמונע מלך מדיין, ודרשו אותו כמין נוטריקון: צילום נע.

למעשה, השם הזה מתאים בדיוק לפקסימיליה, שאף היא צילום נע. אבל המילים האלה לא הצליחו, ואינני רוצה להיות תימהוני. משום כך אני מציע שינוי קל. השורש צ-ל-ם הוא יפה מאוד. המציא אותו דוד ילין, והוא עצמו סיפר לי על זה. למכשיר הפקסימיליה אנחנו יכולים לקרוא צְלִמוֹנָה, הפועל יהיה צְלִמָן, והכול יבוא על מקומו בשלום.

צריך רק רצון לחדש, ולא להשתמש בפקס, או פקסס. החלת חוקי בג"ד כפ"ת הדגושות והרפויות על מילים לועזיות היא אבסורד מגוחך של האקדמיה. אי אפשר להגיד פקססתי, פקס, פנטזתי, פנטזיה. זה אבסורד! זה מצחיק!

הא' טל: רציתי להביע את התנגדותי לשימוש בשורש צ-לם בכל משקל שהוא, מפני שלעולם יקשרו אותו עם פעולת הצילום שהיא אחרת לגמרי: כאן התהליך הוא אלקטרוני ושם התהליך הוא כימי, וגם התוצאה היא אחרת. והבהרה נוספת: אם אנחנו משאירים פקס, אין אנחנו קובעים בכך מונח עברי. המונח הלועזי קיים, ואנחנו מחליטים שלא להתערב.

הא' פורת: במילון למונחי הספרנות (תשל"ו) נקבע מהדורת פקסימילה (facsimile reprint), ולא תרגמנו את המונח הלועזי. כך גם במונחי הקשר והאלקטרוניקה (תשל"ל). גם כאן נשאיר את המונח הלועזי.

הא' בראשר: למהדורת פקסימיליה מקובל לקרוא מהדורת צילום.

הצבעה

- בעד ההצעה שלא ייקבע מונח עברי – 13
בעד ההצעה לקבוע מונח עברי – 6

הוחלט שלא לקבוע מונח עברי לפקסימיליה.

הא' דותן: אני מבין שפירוש ההחלטה הוא שאנחנו מחזירים את המילה לוועדה לדיון נוסף, ולא שאנחנו מחליטים שאין צורך במונח עברי.

הא' בלאו: כשהתחלנו לדון במילים האלה הקדמתי ואמרתי כי יש לנו נוהג מיוחד לגבי מילים בשימוש כללי: אם אין אנחנו מוצאים מונח עברי המשביע את רצוננו איננו קובעים מונח עברי. אין פירושו של דבר שאנחנו לא נשמח אם יקרה הבלתי צפוי ומישהו ימצא מונח מוצלח. וכבר היו דברים מעולם, שזמן מה לאחר שנסתיים הדיון בלא הצעה הולמת, עלתה פתאום הצעה מוצלחת. כך היה במונח תָּשֶׁר.

7. קהילייה

הא' בלאו: העניין הבא הוא שימושי המילה קהילייה. עלתה ההצעה להתיר את השימוש במילה לא רק בהוראת רפובליקה, אלא בהוראות נוספות של המילה האנגלית community. מר אבנר מתנגד להצעה. ודבריו בעניין זה נשלחו לחברים לפני הישיבה.

בין קהילה לקהילייה

הרחבת השימוש במילה האנגלית community (ובמקבילתה הצרפתית communaute) העמיסה על המילה העברית קהילה עומס מתורגם שלא היה לפי כוחה. מקור הבעיה בכך שמילים אלו משמשות לא רק במקום שהגרמנית גורסת Gemeinde (שזו המקבילה לקהילה ממש, כגון קהילה יהודית – jüdische Gemeinde, אלא גם במקום שהגרמנית גורסת Gemeinschaft, אם כדי להגדיר ציבור בלתי פורמלי, ואם כדי להגדיר גוף ממוסד שאין התואר gemeinde הולמו.

דוגמות לשימוש ב-community ובמקבילותיה לתיאור ציבורים שאינם מאוגדים במסגרת הם הביטויים the academic community או the intelligence community (הכוונה לכלל העוסקים במודיעין במדינה אחת, כגון אצלנו 'המוסד', שב"כ, אמ"ן בצה"ל וכו'). דוגמה לסוג האחר, למסגרת פורמלית, היא הביטוי European community (בצרפתית: communauté Européenne, ובגרמנית: Europäische Gemeinschaft).

דוברי עברית לא חשו בנוח בשימוש במילה קהילה במשמעים מורחבים אלו; כנראה בגלל הקונוטציות היהודיות המובהקות של המילה. קונוטציות כאלה לא הפריעו להם בשימושים חדשים כגון מרכז קהילתי, עובד קהילתי, אולי משום שמדובר בדרך כלל בקהל של יהודים.

היו שגייסו לצורך ההרחבה חידוש נושן של בית בן-יהודה, קהילייה. תיבה זו נועדה לתרגם – על דרך גיזמהורייה הערבית – את המונח הלועזי republic (res-publica). אלא שאין מרבית להשתמש בתיבה זו לצורך שהגו מחדשיה; רק פעמיים בדורות האחרונים השתמשו בקהילייה במשמעות רפובליקה: פעם אחת לשם תרגום 'תכנית בילטמור' בראשית שנות הארבעים: "לכונן את ארץ ישראל כקהילייה יהודית". [קהילייה באה שם כתרגום המונח האנגלי commonwealth, שאינו חד-משמעי בימינו, אולי כדי להשאיר פתח להותיר את המדינה שתקום בחבר העמים הבריטי, הנקרא אף הוא בשם commonwealth. גם שמה הרשמי של אוסטרליה הוא the commonwealth of Australia].

בפעם השנייה שימשה קהילייה לתרגום עברי של 'אלג'זמהורייה אל ערבייה אלמותחידה, אותו איחוד קצר ימים ושבע רוגז בין מצרים של עבד א-נאצר לסוריה של סראג' [הורתו של השימוש הזה לאו דווקא בטוהרה: תחילה אמרו הכול 'רפובליקה ערבית מאוחדת', עד שעמדו על שימושי הלחמה הפסיכולוגית בנוטריקון רע"ם (השידורים המצריים בעברית נתכנו "קול הרעם מקהיר"). מכאן ואילך הקפיד הממסד הציבורי והעיתונאי על קע"מ, תיבה שאינה בגדר 'מונח טעון' (loaded term). יצא מכלל זה העולם הזה שהקפיד לכתוב רע"ם דווקא, כדי להפגין עד כמה הוא אדוק בתמיכתו בכל המצר לישראל. לבסוף נתפרק כידוע אותו איחוד מדומה, ובטל דבר – בטלו שמתויו. ייאמר כאן במאמר מוסגר, שאותם העמים האירופיים שפיתחו מונח 'לאומי' לרפובליקה

לא השתמשו בו אלא בתוך ההקשר החברתי וההיסטורי המיוחד להם ולא לגבי זרים; כך עלה ל-*commonwealth* באנגלית [הורחב גם על האימפריה-לשעבר, ומכאן חדר המונח ל'תכנית בילטמור' שנזכרה לעיל] ול-*rzeczypospolita* בפולנית.

אף על פי שאין השימוש המקורי בקהילייה רווח (ומעולם לא היה נפוץ במיוחד), אין השימוש במילה זו במשמעות *Gemeinschaft* נראה לי כל עיקר, משני טעמים: ראשית, שימוש סותר עלול לגרום לתלמידים ולסטודנטים שלא יבינו עוד מסמכים היסטוריים, כגון 'תכנית בילטמור' בנוסחה העברי. אבל הטעם השני חשוב יותר, והוא עיקרון יסודי בחידוש מילים:

טוב לחדש מילה שמשמעותה שקופה וברורה מעצמה, אבל יש להקפיד ולהיזהר מפני החדש הדומה לישן. ראייה לדבר – גורלם של הקֶשֶׁר, פְּנֵס ודומיהם. נזדמן לי בשנים האחרונות להעיר לכתבים ברדיו, שנתפסה אצלם קהילייה כמין חלופה של הידור (*elegant variation* בלשונו של Fowler) לקהילה, ולא נתקררה דעתם עד שדיברו על "הקהילייה היהודית" במקום פלוני. נדמה לי שאם לא נאסור מלחמה לאלתר על הקהילייה, יפעל חוק *Gresham*, והמטבע הרע ידחוק את המטבע הטוב כליל ויסופו הקהילות מפני הקהילות. הצעתי כפולה: בעניין ה-*community* האירופי צריך לקבוע מינוח אחיד. אם אין המונח קהילה נראה מתאים, אולי מוטב ברית, חבר או מעין זה. ומן הראוי לקבוע בזה מסמרות, כדי שתהא לשון אחת לשידור ולעיתונות. מה שנוגע לשימוש המושאל לגבי ציבורים שאינם בגדר גוף מוגדר (כגון *the academic community, the international community, the intelligence community* ודומיהם), אין צורך בפתרון אחד ואחיד. לא כל השאלה שהיא יאה לאיזו לשון אירופית יאה לעברית. אם כל הקונוטציות ההיסטוריות היהודיות המובהקות של התיבה קהילה עלולות להרתיע מפני הרחבת תחומה הסמנטי, אפשר להביא השאלה תחת השאלה ולומר משפחת המודיעין או זרועות המודיעין, הציבור האקדמי וכדומה.

הא' בירנבאום: הא' ברודא כתב אלינו בעניין זה שהוא מסכים עם דעת הא' אבנר, שלא להשתמש בקהילייה למשמעים החדשים.

הגב' בהט: אני מבקשת להסביר את עמדתם של רוב חברי הוועדה. השיקול היה שלא כל אחד מסוגל להבחין בין קהילה וקהילייה, אחרי הכול יש בהם גם צדדים משותפים. השיקול המכריע היה שהקהל כולו אומר קהיליית המודיעין, הקהילייה האירופית, קהיליית השוק המשותף. משתמשים במילה הזאת בלא הבחנה. ולא ראתה הוועדה שכדאי להילחם על דקות המשמעויות השונות של שתי המילים.

הא' בלאו: אם קהילייה היא קהילה, לא יהיה מונח לציון רפובליקה.

הא' גולדנברג: המושג קהילייה כתרגום של רפובליקה נכנס לספרי לימוד ונעשה מקובל זה מכבר. הוסבר שם מהי קהילייה חוקתית. זאת מילה קיימת. אמנם השימוש בה

פחת, אך היא התקבלה במקום שהתקבלה. אדם יכול לפתוח ספר ולמצוא בו את המילה. אחת הטעויות שכדאי לאקדמיה להימנע מהן היא לבחור במילה שהפופולריות שלה פחתה, ולהעניק לה משמעות אחרת, בטענה שהשימוש הקודם כבר אינו קיים. והרי לא באנו כאן אלא לשמור על הרציפות של הלשון העברית.

אני זוכר שהייתה תקופה שעיריית ירושלים נתנה לרחובות חדשים שמות ששימשו לפני כן רחובות אחרים, ואז קרה ששמו החדש של רחוב פלוני היה גם שמו הישן של רחוב אחר. כך קרה כידוע גם לכמה בניינים בקריות האוניברסיטה: כל אחד מזהה את הבניין לפי ה'לשעבר' שהוא רגיל אליו.

לפי השיטה הזאת, הרי יכולנו לקחת מילה עתיקה שקיימת בספרות, שהשתמשו בה בספרים, ולהחליט שמהיום ואילך אנחנו מסבים את משמעותה לעניין אחר... צריך להביא בחשבון שהמילה קהילייה קיימת ויש לה משמעויות אחדות. לאחרונה נוסף לה עוד שימוש, קהיליית המודיעין, אך בכך לא הפכה המילה קהילייה למילה בעלת משמעויות כללית לגמרי כמו קהילה.

הא' צרפתי: אני רוצה לשאול אותך: האם אתה, בדיבור נורמלי, תגיד שצרפת היא קהילייה?

הא' גולדנברג: אני גם לא אומר שהיא רפובליקה... אם אקרא בספר שהמטור בצרפת הוא קהילייה, אני ארע מה הכוונה. זה שאינני משתמש במילה בשימוש חופשי אינו ראייה: ברוב המילים בלשון אינני משתמש, ואין פירוש הדבר שהמילים האלה פנויות לשימושי החופשי בעתיד במשמעות כלשהי.

הגב' זמלי: רציתי להעיר, שבועדה למונחי הדיפלומטיה אושרה המילה קהילייה במשמעות רפובליקה.

הא' בירנבאום: המילון הזה טרם אושר במליאה, ועל כן איננו צריכים להתחשב בקביעותיו.

הא' בן-חיים: רפובליקה היא מושג חשוב ויסודי. לא ייתכן שישאלו את האקדמיה מהו המונח העברי לרפובליקה ולא תהיה לה תשובה. אינני קובע עמדה מהו המונח הראוי: אם מקובל קהילייה אינני מבין מדוע צריך לבטל את המונח; אבל אם יוחלט לבטל צריך לומר לשואלים שבעברית אומרים רפובליקה, כמו שאומרים סוציאליזם ומילים לועזיות אחרות. ומכל מקום אי אפשר לקבל מצב שאין לאקדמיה תשובה לשאלה.

הא' דותן: איננו דנים עכשיו ברפובליקה, אלא בשימוש המיוחד של קהילייה. לדבריו של מר אבנר, השימוש של קהילייה הולך ויוצא מן האפנה. אני חושב שזה בהחלט מקרה טיפוסי שהאקדמיה איננה צריכה להתערב בו, ושב ואל תעשה עדיף. נמתין ונראה אם

השימוש הזה הולך ונעלם או לא, ואם בעוד כמה שנים עדיין תעמוד השאלה תצטרך האקדמיה לשוב ולעסוק בה.

הא' בלאו: אנו ניגשים להצבעה, והשאלה שאנחנו מצביעים עליה היא אם משאירים את הדברים כמות שהם, כדעת הא' אבנר, וקהילייה משמעה רפובליקה, או שאנו מרחיבים את הוראת קהילייה כפי שהציע רוב הוועדה.

הצבעה

- בעד ההצעה שלא לשנות את משמעות קהילייה - 10
 בעד ההצעה להרחיב את משמעות קהילייה - 6

הוחלט שלא להרחיב את משמעות "קהילייה".

8. empowerment – המועל עצם; שם העצם תעצים

הא' אבנר: בנושא הזה התעוררה בעיה שמקורה אינו לשוני. התנועה הפמיניסטית הרחיבה את גבולות המושג האנגלי empowerment, והתרגומים הקודמים של המושג לעברית, ייפוי כוח וצירופיו, לא התאימו למשמעים האלה. המונח משמש בתנועה הפמיניסטית, ומכאן גם בסוציולוגיה, לתיאור הגדלת כוחו של גורם חברתי שהוא. הפנייה לוועדה באה מן הפרופ' אליס שלוי בשם שדולת הנשים. היא תיארה בפירוט רב לפני הוועדה את מה שקרה בלשון כתוצאה מן השימוש החדש באנגלית במילה empowerment וביקשה מונח עברי.

הדיון בוועדה נסב בעיקר על משקלים שונים ובניינים שונים, ולא אחזור על פרטיו. אני עצמי אדיש לשאלה באיזה בניין ובאיזה משקל בוחרים, אחרי שבחרנו בשורש. הצעת הוועדה היא, שהפועל יהיה עצם, מלשון עצמה, ושם העצם יהיה תעצים.

הא' בלאו: האם מדובר בסמכויות שמישהו מעניק אותן? האם נדרש פועל עומד או פועל יוצא?

הא' אבנר: באנגלית הפועל הוא גם יוצא וגם עומד, אין הבחנה כל כך חדה. לפעמים מישהו חיצוני מעצים את כוחו של הגורם המדובר, ולפעמים התעצמות הכוח באה מבפנים ונדרש פועל עומד. משום כך אחת הדעות בוועדה הייתה להשתמש בבניין הפעיל, הכולל בתוכו את שתי האפשרויות. נבחנו גם ההצעה להשתמש בבניין התפעל, אבל הייתה בכך בעיה מפני שההתפעל לא כלל את המקרה שהגדלת הכוח נעשתה מבחוץ.

כמו בכל המילים שהורטן בתנועות חברתיות, קשה לשים גבול מדויק בין מילים שככניסתן כן יציאתן לבין מילים שיישארו. הרושם שהתרשמה הוועדה מדבריה של פרופ'

שלו – ואילו התרשמה אחרת לא הייתה מציעה מונח – הוא שהחדירה ללשון מדעי החברה, המשפיעה מאוד על הלשון הכללית, כבר חזקה היום.

הא' בלאו: אם כך הדבר, הרי אין כאן מילה בשימוש כללי, אלא מילה שמן הראוי שידונו בה עם מומחים לסוציולוגיה. המונח יכול להיות חלק מפסיפס של מונחים, ואין בינינו אף סוציולוג אחד.

הא' אכנר: מילים רבות הנדונות בוועדה למילים בשימוש כללי שייכות למילון של אחד המקצועות, אבל יש להן שימוש נרחב מאוד בלשון הכללית. גם בלשון האנגלית אירע תהליך מקביל: המונח נולד בתנועה הציבורית, ומשם עבר אל מדעי החברה.

הגב' הראבן: המונח באנגלית לא נוצר בתנועה הפמיניסטית, אלא במאבק של השחורים בארצות הברית. המונחים הנראים לי מתאימים הם הַעֲצָמָה וְהַעֲצִים. המילה היא היום בשימוש כללי כמעט בכל מקום בעולם. אפשר גם לדבר על "נטילת סמכות".

הא' בירנבאום: יש לנו ועדה חדשה לסוציולוגיה שהוקמה בחיפה בימים האחרונים, ומרכז אותה הד"ר שמעון שור.

הא' בלאו: נפנה לוועדה הזאת ושאל אותה. אם אפשר לבודד את המילה הזאת, נדון בה כמילה בשימוש כללי, ואם אי אפשר לבודד אותה נדון בה כשידונו מונחי הסוציולוגיה.

9. come-back – שׁוּבָה

הא' בלאו: הוועדה מציעה לקבוע שׁוּבָה עבור come-back, ובסוגריים מובאות הצעות נוספות: שׁיבָה ותְקוּמָה. ברצוני לשאול את הוועדה, מדוע צריך כאן מילה מיוחדת? מדוע אי אפשר להשתמש במילה כללית?

הא' אכנר: אין מדובר כאן במונח, אלא בעצה כיצד יש לתרגם ניב המשמש הרבה בכמה תחומים רחוקים זה מזה – בפוליטיקה באמנויות הבימה וגם בספורט. התופעה מופרת לכול: אדם שמעמדו ירד במשך תקופה קצרה או ממושכת, והנה אחרי בלותו הייתה לו עדנה. אגב, אחת ההצעות הייתה לקבוע עֲדָנָה, אבל היא לא נתקבלה בגלל המשמעות הפיזיולוגית של המילה.

עלו כמה הצעות. רוב החברים צידדו בהצעה שׁוּבָה. ודעתי האישית הייתה לקבוע תְקוּמָה. השימוש השלילי, "אין לו תקומה", מוכר וידוע, וכאן מדובר בדיוק בהיפוכו של המצב הזה.

הגב' הראבן: לא תמיד הדבר קשור לירידת מעמד. לפעמים סופר מתחיל לכתוב אחרי תקופה ממושכת של שתיקה, וגם זה come-back.

הא' בלאו: אני רוצה להזכיר שוב את דרך עבודתנו במילים בשימוש כללי: אם איננו מוצאים מילה הולמת אין אנחנו מקבלים שום החלטה. אני מבקש שתראו את ההצעות שלפנינו באור זה. האם הן נראות לכם מוצלחות ובעלות סיכוי להתקבל? אם המילים לא יתקבלו מוטב שלא להציע אותן.

הא' אבנר: כל זמן שלא נציע מילה יאמרו קאם בק.

הא' רצהבי: למילה שִׁבְּה יש משמעות של נחת ורצון – "בשובה ונחת תושעון" (ישעיה טו), וכנגד זה יש משמעות של חזרה – "בשוב ה' את שיבת ציון" (תהילים קכו, א), "ושבתי את שבות עמי ישראל" (ירמיה ל, ג). לעומת זאת שְׁבִית היא לשון שבייה. המונח תְּקוּמָה אינו מתאים, כי הוא מציין את ההפך ממפלה ותבוסה – "אקים את סֶפֶת דויד הנפלת" (עמוס ט, יא).

הא' פורת: לי נראה שההצעה שִׁבְּה היא הטובה והפשוטה.

הא' בלאו: זה יתרונה של ההצעה, שאין פה בעצם חידוש: אם נצליח והמונח ייקלט בציבור לעניין הזה – מה טוב; אם לא נצליח – גם אז המילה שיבה לא תיעלם מהמילון. אין כל ספק שההצעה שיבה היא הטובה בין ההצעות. גם תקומה מתאימה, אבל היא חזקה מדי.

הא' טל: להגיד על שחקן כדור-סל שהייתה לו תקומה, נראה לי קצת מוגזם.

הא' בירנבאום: הא' ברודא אומר במכתבו לא להציע מילה.

ההצעה לקבוע "שִׁבְּה" התקבלה ברוב דעות.

10. stand-up comedy – מצחק

הא' אבנר: מדובר בסוגה בתחום אמנות התאטרון שהתפתחה בעשרות השנים האחרונות. הוועדה שמעה סקירה מפורטת על הנושא הזה מפי הא' שמעון לב ארי, שהוא גם איש הבימה וגם איש תורת התיאטרון באוניברסיטת תל אביב. ראשיתה של הסוגה הזאת כנראה בשנות החמישים, וכמו כל האפנות היא מגיעה אלינו באיחור, ועתה מתעורר הצורך למצוא מונח עברי.

הא' בלאו: האם אין זה אלתור, בעיקרו של דבר?

הא' אבנר: יש בזה מן האלתור, כמו שיש בזה מן ההצחקה וגורמים נוספים. מלבד המונולוג הקומי, שהוא בחלקו מוכן, השחקן הקומיקאי יוצר אינטראקציה עם הקהל. בגלל זה, מכיוון שהוא איננו יכול להתנבא בוודאות מה יהיו תגובות הקהל, יש כאן כמובן גם יסוד של אלתור.

מכל מקום, הצחוק הוא היסוד המובהק ביותר, ועל כן נתקבל בוועדה המונח מְצַחָק. המונח נתקבל גם על לבו של נציג המקצוע, שהרי הוא שהציע אותו...

הא' בלאו: למעשה מתרגמים את comedy ולא את stand-up, המביע את האלתור.

הא' בר-אשר: צריך פה יסוד המציין את האלתור, שהרי אי אפשר למצוא שם שיכלול את כל המשמעויות. נזכור את המונח זְמָרִיר שאישרנו עבור ג'ינגל. אני מציע לחשוב על צְחָקִיק.

הא' בירנבאום: בוועדה עלו כל מיני הצעות מעניינות, כגון עוֹמְדִיָה, קוֹמְדִיָה, קוֹמְדִיָה, קוֹמְדִיָה.

הא' טל: במילון למונחי התאטרון מצאנו ש-comedy הוא קומדיה.

הא' בלאו: במונח האנגלי באים שני יסודות: הקומדיה והאלתור. לו הציעו את מְצַחָק בשביל comedy הייתי מבין, אבל פה קרה דבר מוזר: בשביל קומדיה לא קבענו מונח עברי, ובשביל הצירוף stand-up comedy אנחנו מציעים מונח עברי, ומשתמשים לשם כך בתרגום המתאים לקומדיה. אינני רואה בכך טעם. אני מציע שנמשוך את ידינו מלקבוע מונח עברי בשלב הזה.

הא' דותן: stand-up comedy אינו אחד מסוגי הקומדיה. זה שימוש בקומדיה לעניין מסוים.

הא' אורנן: תפקידן של המילים stand-up בצירוף האנגלי הזה הוא לסווג ולסייג את המילה comedy, ולהוציאה ממשמעה הרגיל. הביטוי המתאים ביותר לכך בעברית הוא "על רגל אחת". אבל צירוף כזה הוא ארוך מדי, ועל כן אפשר לקבל את מְצַחָק.

הא' אזר: אני חושב שהקומדיאנטים עצמם לא יראו במְצַחָק תרגום נאות. יש צורך לבטא גם את הקימה והספונטניות. אולי אפשר ליצור פה הרכב מילים שיבטא גם את זה. אני מציע לקבוע צְחוֹקִיָה, הרכב של צְחוֹק וקִיָה.

הא' אירמאי: אני מתפלא על כך שמשתדלים פה לתרגם מילה במילה מאנגלית. אנחנו צריכים מילה עברית שתבטא את הדבר. בעברית אומרים למשל מִפְתָּח, ומבטאים את הפתיחה, בעוד שבגרמנית אומרים Schlüssel ומבטאים את הסגירה. לדעתי המילה מִצְחָק היא מוצלחת מאוד ויש לקבל אותה.

הא' בן-טולילה: אני חושב שהמילה מִצְחָק היא טובה, אלא שיש בה חיסרון אחד: היא דומה מדי למילה מִשְׁחָק, ואנשים עלולים לטעות ביניהן. לכן אולי כדאי לשקול לקרוא לדבר הזה מִצְחָקוֹן.

הא' טל: זה עדיין דומה למִשְׁחָק?

הא' בלאו: נצביע תחילה על השאלה אם לקבוע מונח עברי, ואם יוחלט לקבוע מונח נצביע על ההצעות השונות.

הצבעה

ההצעה לקבוע מונח התקבלה ברוב של 14 קולות.

ההצעה "מִצְחָק" נתקבלה ברוב של 13 קולות.

11. חואיג' – תֵּרֹב

הא' אבנר: חואיג' הוא מונח קולינרי בערבית המציין תבלין המשמש למטרה מסוימת, מוגדרת, נניח לתיבול קוסקוס דווקא, ושהוא תערובת של כמה תבלינים. עלו בוועדה כמה הצעות, וההצעה שהתקבלה על לב רוב החברים הייתה תֵּרֹב. הצעות אחרות שעלו בדיון היו עֵרֹב תְּבֵלִינִים, תֵּרֵבָת, תְּבֵלִיל.

הא' בירנבאום: ההצעה תבליל נפלה, כי השם הזה תפוס לעניין אחר בתחום מונחי המטבח (תערובת מוכנה לאפייה, batter – מונחים בכלכלת הבית, תשל"ח).

הא' רצהבי: המילה חואיג' מקובלת בלהג התימני, והיא מילה ערבית טהורה, ריבוי של חאג'ה – חואיג'. התערובת הזאת היא של תבלינים טחונים המוסיפים טעם לתבשיל ולמרק. עיקרי התערובת: פלפל שחור, כמון ותבלינים אחרים. טוחנים אותם יחד וזורים אותם על המרק או על התבשיל.

בלהג התימני יש עוד תערובות אחרות. דרך משל, בשמחות מחלקים לנשים תערובת של סוכריות, צימוקים, שקדים וקליות. לזה יש שם אחר בערבית – עֵסֶב. יש גם תערובת כתושה כעין קמח המיוחדת לזקנים חסרי שיניים, ולזה קוראים מִדְּקֹק (טחון, כתוש). המילה תֵּרֹב לא תפתור את הבעיה, כי יש כל מיני תערובות.

הא' בלאו: מדוע מובא המונח הזה לדין בפני עצמו? כנראה פנה משהו בשאלה, ואנחנו חייבים להשיב. אבל אם כך, אין לדבר סוף.

הא' אבנר: דעתי היא שאין לתרגם בדרך כלל מונחי בישול אתניים, שאם כן אין לדבר סוף. אבל כאן הסבירו לי שאין מדובר במונח אפייני לעדה אחת, אלא במונח המשמש אצל כל עדה המשתמשת במילה הערבית הזאת.

קריאה: אין בצפון אפריקה שימוש כזה.

הא' אירמאי: המילה תְּעָרֹב טובה, לדעתי, בשביל כל תערובת תבלינים, ויש לאשר אותה במשמעות זאת. את חואיג' יש להשאיר, כי יש גם תערובות אחרות: בהודו, למשל, משתמשים בקארי ובכרום.

הא' טל: אני מציע שלא ניקח מילה המורה על תערובת וניצור ממנה מונח. תערובת תבלינים הוא מונח מצוין לשני תבלינים או יותר הבאים יחד. את חואיג' יש להשאיר.

הצעה שלא לקבוע מונח מיוחד לציון "חואיג'" נתקבלה ברוב של 15 קולות.

12. doormat – אַסְקוּפִית

הא' אבנר: המונח האחרון שהוועדה מציעה הוא אַסְקוּפִית. נשאלה השאלה מה השם העברי של doormat, אותו השטיח הקטן שמקנחים בו את הרגליים קודם שנכנסים הביתה. הוועדה דנה בכמה שורשים אפשריים, וכל חברה פרט לאחד תמכו במילה אַסְקוּפִית, מלשון אַסְקוּפָה. למילה אַסְקוּפָה אין שימושים רבים היום, ולכן החשש שתמיד אנו רואים לפנינו, של בלבול בין החידוש ובין דברים ישנים, אינו קיים.

אני הצעתי הצעה אחרת: להשתמש במילה אַסְקוּפָה עצמה. אף על פי שיש למילה משמעות אחרת במקורות, אין היא משמשת בזמן הזה אלא בביטוי "כאַסְקוּפָה הנדרסת". הדימוי הזה יעמוד בעינו, מכיוון שגם על השטיחון הזה דורכים ודורסים כהלכה. הנבמקתי בעצם פסיכולוגית: מצד אחד אינני פולש לתחומה של מילה שהיא בשימוש בזמן הזה, ומן הצד האחר כל מי שקורא עברית מכיר את המילה ויוכל לסגל אותה לעצמו בשימושה החדש.

הא' אירמאי: אני מתפלא שבוועדה לא העלו את המונח שהיה בשימוש בילדותי; קראו לזה שַׁפְּשֶׁפֶת.

הא' אבנר: המילה הזאת מקובלת היום בצה"ל לציון גירוי בעור המפשעה.

הא' אירמאי: האקדמיה לא אישרה את המילה שפשפת במשמעות הזאת. אני מציע להשאיר את המילה שפשפת המקובלת כבר משנות העשרים.

הא' דותן: אין צורך לחדש מילים לשם החידוש. המילה שפשפת קיימת לא רק בזיכרון של אחדים מן היושבים כאן. זו מילה מן המילון העברי: עיינו במילון אבן שושן ותמצאו אותה. מוטב להשתמש במילה הקיימת ולא לחדש לה פירושים. אני מציע לחזור אל המילה שפשפת המופיעה במילון או שלא לדון בכלל במילה.

הא' פורת: מי אני שאעמוד בפני שפשפת... אני רק אומר שאם יגיעו דברים לידי הכרעה בין אסקופה ואסקופית, אני מציע אסקופית, מפני שאסקופה היא בכל זאת מילה בעלת מובן אחר.

הגב' הראבן: לא השפשוף עיקר, ולא הדריסה העיקר, אלא הקינות עיקר.

הא' נר-אשר: כבר אמרו שהצעירים יודעים שימוש אחר למילה שפשפת. הרבה מילים שוועד הלשון קבע לא נתקבלו ונגטשו. ועד הלשון החליט ששולחן קטן לתה בסלון ייקרא תָּקָה, על פי הארמית. האם מישהו משתמש במילה הזאת? המילה שפשפת נגטשה פעמיים: ראשית חדלו להשתמש בה במשמעותה המקורית ואחר-כך החלו להשתמש בה במשמעות אחרת. על כן טוב נעשה אם נאמץ מילה חדשה. אני חסיד של האסקופית שתידרס, כמו האסקופה הנדרסת, ויהיו נבדלות זו מזו.

הא' בלאו: נכריע תחילה בהצבעה בין אסקופה ואסקופית מצד אחד ובין ההצעות שיש בהן חזרה אל העבר, שפשפת ומדרסה.

הצבעה

ההצעה לקבוע "אסקופה" או "אסקופית" התקבלה ברוב של 16 קולות.

בעד אַסְקָפָה - 4

בעד אַסְקָפִית - 12

ההצעה "אַסְקָפִית" נתקבלה ברוב של 13 קולות.

ד.

הא' בלאו: בישיבה הקודמת ביקשנו לאשר כמה מילונים, ועלתה הטענה שהמילונים לא עמדו לעיון החברים. הוחלט להעמיד לעיונם של חברי האקדמיה את המילונים השונים.

לא הייתה ריצה מבוהלת לראות את המילונים האלה, אבל על כל פנים הייתה אפשרות לראות אותם.
ראשית כול עלינו לאשר את המונחים בפסיכולוגיה.

הא' דותן: אני שאלתי שאלות, ולא קיבלתי תשובה. בהזדמנות זאת רציתי להעיר שאין זה מן הראוי לשלוח לחברי האקדמיה את ההחלטות שבועיים לפני הישיבה. חברי האקדמיה יכולים אולי להעיר, אך אינם יכולים לקבל תשובה, להתדיין, להביע את דעתם בעל-פה לפני הוועדה. אני מבקש שתינתן לי הזדמנות להביע את דעתי כאן קודם האישור. מדובר במונח הידוד (interaction).

הא' אירמאי: המונח הזה הוא מונח ישן שאושר במליאה לפני זמן רב, ונמצא בכמה מן המילונים הטכנולוגיים.

הא' בלאו: אין פה מונח חדש, אלא מונח שאושר במילונים אחרים. על כל מונח שנתחדש ברשימה שלפנינו אפשר כמובן לערער עכשיו, ולכל חבר הזכות המלאה להעלות פה ערעור מכל סוג שהוא. אפשר להעלות ערעור גם לגבי מונחים ישנים, אבל ערעור כזה צריך לעלות לפני ועד המינוח ושני הוועדים בתהליך המקובל.

הא' אלדר: אני רוצה להעיר על אסרטיבי (assertive), שהוצע לו המונח עומד על שלו. דומני שהשימוש המקובל בלשון הוא תמיד כשם תואר: טיפוס אסרטיבי, אדם אסרטיבי. האם יאמרו טיפוס שעומד על שלו?

הא' טל: המונח המקורי היה דעתן. לא הייתה דעתם של הפסיכולוגים נוחה ממנו, מכיוון שלדעתן יש כמה משמעויות, והם ביקשו להשתמש בצירוף עומד על שלו, המתאים יותר למונחי הפסיכולוגיה. שני הוועדים החליטו היום, לפני ישיבת המליאה, לקיים את דעתן ולהוסיף במונחי הפסיכולוגיה את עומד על שלו.

הא' דותן: מדוע ראתה הוועדה לשנות מבחן בכתב (pencil-paper test) ולקבוע מבחן נייר ועיפרון, שהוא בבואה מדויקת של האנגלית?

הגב' הראבן: הפסיכולוגים הסבירו לנו שיש מבחן מיוחד במינו שבו הכלים שדרושים לאדם הם נייר ועיפרון. אין זה שייך לכתיבה בכלל; בודקים את צורת השימוש שלו בשני הכלים בלא כל קשר לכתיבה. זה יכול להיות ציור, זה יכול להיות כל מיני דברים. זה מונח ספציפי לגמרי, והם ביקשו ממש לייחד את המונח למבחן המיוחד הזה.

הא' דותן: שאלה אחרונה: הצירוף storm and stress מתורגם סער ופרץ, ואילו המונח שאחריו הוא stress, והוא מתורגם בדרך אחרת, עקה (במקום דחק, לחץ). קודם כול מה

סיבת השינוי של דחק, לחץ לעקה? שנית, מדוע המילה stress מתורגמת פעם עקה ופעם פרץ?

הא' טל: אענה על שאלתך הראשונה: ההצעה האחרונה של ועד המינוח הייתה לקבוע עקה כנגד stress ומצוקה כנגד distress. במונחי הפסיכולוגיה stress איננו לחץ. לחץ הוא pressure.

הא' הראבן: לשאלתך השנייה: storm and stress הוא תרגום לא מוצלח לאנגלית של הניב הגרמני Sturm und Drang. תרגומו העברי של הניב הזה אושר כבר מזמן, והוא סער ופרץ. המילה פרץ אינה אמורה אפוא לתרגם את stress.

הא' בלאו: מקור הביטוי בגרמנית. פרויד השתמש בו, וכך נכנס המונח לפסיכולוגיה.

הא' דותן: אני חוזר על בקשתי, שלהבא יתקבלו המונחים זמן ניכר לפני הדיון במליאה, כדי שאפשר יהיה לקבל את תשובת הוועדה להשגות ואולי גם להיות מוזמן לוועדה. את החומר הזה קיבלנו לפני שבועיים.

הא' בירנבאום: המילון לפסיכולוגיה נדון במשך כמה שנים, והוועדה כונסה שוב ושוב. היו השגות, דיון בוועד המינוח, והדבר האחרון היה הדיון בוועד המשותף. להבא נשתדל להספיק לסיים את כל השלבים בזמן. מכל מקום, פרופ' דותן, כל ההשגות שלך כולן נידונו, וחלק מהן גם נתקבלו בוועדה.

הא' בלאו: רוב המונחים שנדונו היום בישיבת הוועד המשותף כבר נדונו כאן. נותרה רק ההחלטה לקבוע תדמית בשביל image.

הא' טל: תדמית היא הדמות שאדם מנסה לשוות לעצמו, או שה'יחצן' שלו מנסה לשוות לו. השימוש הזה מקובל בציבור. היה ערעור על המונח הזה, מפני שבמילוני האקדמיה באה תדמית בלא פחות משמונה תחומים אחרים – במונחי קדרות, אפייה, מדידה, צילום, יציקה ועוד, ובכולם באה התדמית כנגד profile, stencil, template, pattern, שבלונה וטופס. הוועד המשותף הגיע למסקנה שאין מניעה שתדמית תשמש גם במשמעות 'דמות שאדם משווה לעצמו' וגם במשמעות 'טופס' שאינה מצויה בשימוש רחב.

הגב' הראבן: אני מבקשת לחדד את הדבר הזה ולומר שבפסיכולוגיה קיים הבדל מהותי בין דמות ותדמית. דמות הגוף ותדמית הגוף הם תרתי דסתרי. דמות הגוף היא הדמות האובייקטיבית, ואילו תדמית הגוף היא מה שנדמה למטופל, ולפעמים היא רחוקה מהמציאות. יש לפסיכולוגים צורך במילה תדמית. מכלול התדמיות של אדם ייקרא עולם התדמיות, כמו עולם המושגים.

האחדות ללשוו העברית - מוגו בוכיוות יוצרים

הא' אירמאי: אושרה גם המילה דימות (imaging), ומשמעותה היא יצירת דמות על גבי מרקע בכל מיני אמצעים: על ידי חום, על ידי גלים, בקרני רנטגן וכדומה. המונח הזה אינו שייך לפסיכולוגיה, אבל הוא דרוש במקומות אחרים.

הא' טל: מכל מקום, בתדמית יש יסוד של אשליה.

הא' בר-אשר: ייתכן שהיסוד הזה בא מכוח הדמיון בין תדמית ותרמית.

הא' בלאו: אני מבקש מהמליאה לאשר את מונחי הפסיכולוגיה.

מונחי הפסיכולוגיה אושרו ברוב של 19 קולות.

ה.

הא' בלאו: המילון העומד עתה לאישור הוא המילון למונחי פיזיקה מודרנית.

הא' טל: רציתי להעיר על אחד המונחים מן המילון, סופְּנִי. אני מבקש מהא' אירמאי להציג את העניין.

הא' אירמאי: המונח סופי אושר על ידי האקדמיה ובא במילונים רבים וגם במילון הפיזיקה, כתרגום המונח האנגלי finite, שפירושו 'בעל מידה מוגדרת'. למשל: אורך סופי, רוחב סופי, נפח סופי, מסה סופית. ההפך מן המונח הזה הוא אינסופי, כלומר המידה איננה מוגדרת.

במונחי הפיזיקה יש צורך במונח אחר, שהוא באנגלית final או terminal. למשל, כשאבן נופלת יש לה מהירות מסוימת בסוף מהלכה, והיא מכונה באנגלית final velocity או terminal velocity. מחוסר ברירה קראו גם לזה מהירות סופית, אבל שימוש במונח אחד בשתי משמעויות שונות באותו התחום הוא בוודאי לא טוב. הצעה הייתה לקרוא לזה מהירות סופנית, כמו במונחי הרפואה, כשאדם חולה במחלה שלא יחלים ממנה.

הא' בלאו: האם אי אפשר לומר "שבשלב הסופי"?

הא' אירמאי: זה תואר שמלווה הרבה מאוד שמות עצם, ואי אפשר לעשות מזה משפט שלם. מלבד זאת, לא תמיד מדובר בשלב סופי, אפשר לדבר על המהירות בסוף קו מסוים או המהירות ברגע הנפילה. לפעמים זה מתייחס למקום, לפעמים זה מתייחס לזמן ולפעמים זה מתייחס לתהליך.

הא' בר-אשר: אפשר לבחור בצירוף סמיכות – מהירות סוף.

הא' אירמאי: אם באים לתרגם end product או final product – אי אפשר להגיד מוצר סוף. גם המוצר הסופי אינו טוב, מכיוון שסופי פירושו בעל מידה מוגדרת.

הא' בלאו: הבעיה שאתה מצביע עליה מתעוררת במקומות שיש ניגוד עם איין-סופי, ואז יש סופי שהוא 'בעל מידה מוגדרת' ואיננו השלב הסופי. אבל במקום שאין הניגוד הזה אי אפשר להגביל את סופי. בגלל סופי המנוגד לאיין-סופי, לא נגלה את סופי מן השימוש. כאשר נשתמש במילה סוף כסומך, המשמעות תהיה תמיד בנקודה מוגדרת או במקום מוגדר. ואילו כאשר נשתמש בסופי זה יהיה או בשימוש כללי או בניגוד לאיין-סופי.

הא' אירמאי: אתן דוגמה נוספת: יש לי קטע על קו, ואני מדבר על the final point. אינני יכול להגיד נקודת הסוף, שהרי הקו הוא אינסופי.

הא' בלאו: הבעיה היא שלמונח סופני יש הוראה מפחידה. השיקול הזה הרבה יותר חזק מאשר בביטוי אתר קבורה שדננו בו קודם.

הא' טל: סופי בהוראה של 'משהו מוגדר' נמצא רק בפינה אחת, כניגוד של איין-סופי. אנחנו משלמים על החטא הקדמון של אישור אין סוף.

הא' אורנן: העניין של final הוא מורכב יותר מכפי שהוצג פה. בפיזיקה הוא בא בניגוד לאיין סופי, אבל בדקדוק המונח בא במשמעות 'מפורש'. עכשיו יש לנו דבר שהוא לא סוף אלא סיום. במשמעות הזאת אפשר לקבוע: final – מסוים.

הא' אירמאי: המונח מסוים כבר תפוס בתורת החזק במשמעות מוגדרת מאוד, דבר שאפשר לפתור אותו בעזרת משוואות מסוימות. אבל הרעיון הוא טוב מאוד: אפשר לקבוע סיומי.

הא' בר-אשר: אפשר לקבוע מהירות סוף או מהירות סיומית.

ה צ ב ע ה

בעד התואר סיומי ל-terminal, final – 15

החלט לקבוע סיומי – terminal, final
לדוגמה: מהירות סיומית היא המהירות ברגע הסיום.

הא' בלאו: אני רוצה להבהיר: החלטנו על המונח הזה כדי לפתור את בעיית דו-המשמעות של סופי בתחומים מדעיים מסוימים. אין אנו מפקיעים בכך את השימוש הרגיל של סופי בלשון הכללית.

משפתרנו את הבעיה הזאת פתוחה הדרך לאישור המילון למונחי הפיזיקה המודרנית. כמו כן עלינו לאשר את הפרק הוראות למתקני תברואה (הל"ת) מתוך המילון למונחי ההנדסה הסביבתית.

המילון למונחי הפיזיקה המודרנית והפרק הוראות למתקני תברואה אושרו.

1.

הא' בלאו: נעבור עתה לדון במונח עבור interface, והשאלה היא אם לקבוע מִשְׁק או מְשָׁק.

השאלה עלתה בעת הדיון במונחי עיבוד נתונים אוטומטי (פרק 9, מונח 09.01.01). ציבור המשתמשים במחשב רגיל לומר ממשק, אולם ועד המינוח קבע (ביום 10 באפריל 1993) שיש לומר מִשְׁק. יסוד ההחלטה במונח מתחום הבנייה שאושר מזמן: מִשְׁק הוא מקום מפגש של שתי אבנים או שתי לבנים, ושורש המילה הוא נ-ש-ק.

לשכת חיפה ביקשה שיתקיים דיון חוזר בהחלטה לפסול את ממשק, מכיוון שנתברר שהשורש התנייני מ-ש-ק (מן השורש המקורי נ-ש-ק) קיים כבר במילון למונחי סכרים (1966): מְשָׁק – striking off, חֲדוּשׁ הַמְשָׁק – pointing.

בישיבת ועד המינוח ובישיבת הוועד המשותף הוחלט להביא את הבעיה לדיון במליאה. המזכירות המדעית ביקשה להוסיף כי המילה מְשָׁק משמשת בהוראות אחרות בתחום הכלכלה: (1) תורת המשק, תורת היחסים הכלכליים בין הגורמים במשק; (2) ניהול management. שני השימושים האלה מתועדים גם במילון אבן-שושן. הא' אורנן הציע לקבוע מְשָׁק ונימוקיו נשלחו לחברים.

הא' אורנן: ברצוני להביא לפני החברים את השקפתי על בעיית מְשָׁק – מְשָׁק – מִשְׁק. מונח זה בא לתאר את קו המפגש בין שתי מערכות, כגון אדם ומחשב. המונח היה מכון מתחילתו למשמעות נגיעת שני גופים זה בזה כבגשיקה, וכשם שקבעו בתחילת המאה מְשִׁיק, כך סברו שיש לקבוע מִשְׁק, כדרך המילים מגזרת חסרי פ"ג במקרא. אך התבוננות בתחום חסרי פ"ג תראה בנקל עשרות מילים שחודשו אחרי תקופת המקרא, והנה ברובן המכריע נוהג השורש מחסרי פ"ג כמנהג השלמים. המוכיחים בשער שלשון ימינו היא לשון אחרת, ואינה המשך של העברית המקראית, קפצו בשמחה על ההבדל בהתנהגות חסרי פ"ג בימינו. לדעתם התנהגות שונה זו מוכיחה כי לשוננו ולשון המקרא אינן אותה הלשון. הם טועים בכול מכול!

לאחרונה עסקתי בשאלת חסרי פ"ג, ועמדתי על תופעה מעניינת: הידמות הנו"ן אינה חלה במילה שאיננה מורשת בעברית אלא חודשה בימינו. הדבר נכון ברוב מכריע של המקרים, כמעט בלא יוצא מן הכלל. מנהג העברית הישראלית הוא שלא לממש שום מכפל, אלא להשמיע כל מכפל כעיצור יחיד. אותו חוק האוסר על השמטת נו"ן בסוף הברה בלי

לתת תמורה בעדו חל אפוא הן על לשון המקרא (בשורשים שעיצורם הראשון נו"ן והשני עיצור גרוני) הן על העברית הישראלית (ראה מאמרי: "חוק עולם לדורותיכם", חקרי עבר וערב מוגשים ליהושע בלאו, תל-אביב תשנ"ג, עמ' 53-58). המסקנה העולה מן הדברים היא כי הצורה הראויה למונח זה על פי עקרונותיה של העברית לכל דורותיה היא דווקא מְנַשֵּׁק.

יתרונה של הצורה הוא לא רק הבחינה ההיסטורית. הבחינה המעשית תראה כי הודות לצליל הודמה יש סיכויים טובים למְנַשֵּׁק להוריש את מְמַשֵּׁק, צורה שיסודה בטעות וסופה בהטעיה ובטשטוש המשמעות האמתית. כשהתחלתי לעסוק בענייני מחשב, היה הממשק חידה בעיניי. פירשתי לעצמי שמדובר באיזו מערכת גדולה, משק ענקי, כמו מערכת המחשבים כולה. זה כמובן פירוש לא נכון, שנגרם בגלל ערבוב השורשים, ולדעתי כדאי לנסות להתמודד עם הבעיה. ההתמודדות הזאת היא קשה מאוד, משום שממשק משמש בפיהם של העוסקים במחשב, בשיעורי המחשב ובספרות הכתובה. עשרות ספרים ומאמרים נכתבים על כך וזה נושא מעניין.

הצורה מְשֵׁק לא התקבלה ולא תתקבל, וכפי שהראיתי במאמרי אין היא הצורה הנאותה לתנאי ימינו. אני מקווה כי כולכם תשתכנעו ותקבלו את מְנַשֵּׁק שהורתו בצדק וברוח הלשון, צורתו ישרה ותואמת את הכללים, שקיפותו רבה וסיכויי התקבלותו גבוהים.

הא' בלאו: התופעה שהזכרת כתובה בכללי הפועל בגזרת פ"נ של האקדמיה, והאקדמיה הכירה בה. יש נטייה מסוימת להעדיף את הצורה בקיום הנו"ן בתצורות חדשות בגזרת פ"נ. זוהי נטייה מסוימת ובהחלט איננה חוק מוחלט. דעתי האישית היא שהצורה מְנַשֵּׁק מוצלחת יותר ממישק, אבל כיוון שהאקדמיה קבעה מישק, אין אחר מעשה ולא כלום.

הגב' זמלי: המונח מישק משמש במשרד התקשורת, במכון התקנים הישראלי ובספרי לימוד למחשבים.

הא' אבנר: אינני מכיר אף איש מחשבים אחד שאומר מישק. אם נקבע מְנַשֵּׁק יש לנו סיכוי לדחוק את מְמַשֵּׁק. למישק – אין סיכוי.

הא' אירמאי: אני העליתי את ההסתייגות הזאת בשם הוועדה שעסקה בעיבוד נתונים אוטומטי, ועל כן מן הראוי היה שייתנו לי להציג את הבעיה. המילה מישק היא מילה עתיקה, המשמשת בתחומי הבנייה והמכונות לגבי הרכבות של חלקים. בציבור נוצר המונח ממשק, לדעתי הוא נוצר בטעות. כשהובא הממשק לדיון באקדמיה, בשם הוועדה, האקדמיה פסלה את ממשק, שנוצר משורש תנייני, וקיימה את מישק.

על ההחלטה הזאת בא ערעור: הלוא האקדמיה עצמה אישרה את המונח מישוק, במשמעות 'מילוי של מישק (בטיח)', כלומר השורש התנייני מ-ש-ק כבר אושר בעצם באקדמיה, ומדוע ייפסל ממשק?

באופן אישי אני בעד המישק. אפשר שמן הראוי היה לקבל את החידוש ממשק כבר לפני ארבעים שנה. אבל היות שנקבע מישק, מוטב להשאיר אותו ולא לשנות. אבל בגלל הערעור שבא מן הוועדה המקצועית ביקשתי להעלות את העניין במליאה.

הא' דותן: השאלה מתעוררת שוב ושוב: האם אנחנו קובעים מונחים כדי להדפיס אותם במילון, או כדי שיתקבלו בחיים. לפני ארבעים שנה קבענו את המונח מישק, וארבעים שנה הוכיחו שהוא לא נתקבל.

האקדמיה כבר שינתה כמה מהחלטותיה שלא נתקבלו. כבר היו דברים מעולם. החלטנו פעם ש frustration יהיה מִפְּחַ וּעִמְדָנוּ בהחלטתנו זו שנים רבות, ולאחר שנים לא התביישנו, וחזרנו וקיבלנו את קול ההמון, וקראנו לזה תִּסְפּוּל. דבר דומה קרה לגבי יישום: שנים רבות עמדנו על כך שלא יהיה יישום, ובסופו של דבר אישרנו את המילה.

הא' אירמאי: מישק קיים בבנייה. הוא קיים בכל ספרי הלימוד. בעת האחרונה אישרה האקדמיה מילון לעיבוד נתונים אוטומטי וגם שם כתוב מישק.

הא' דותן: יש אנשי מקצוע המעידים שהמונח לא נתקבל. אינני מדבר על ספרי לימוד: אני רוצה לשמוע מה אומרים הבנאים עצמם. אני חושב שההצעה של מר אורנן לקבוע מנשק היא הצעה טובה, מפני שיש לה סיכוי לדחות את ממשק.

הא' בר-אשר: מישק ומנשק הן שתי חלופות דקדוקיות, ואני מסכים לדברי אורנן שיש סיכוי שמנשק תדחוק את ממשק. כל מה שאנחנו אומרים הוא שבכל מקום שבאה מישק תעמוד לידה חלופתה הדקדוקית מנשק. למעשה אין זו החלטה מילונית, אלא החלטה דקדוקית בלבד.

הא' בלאו: אני רוצה להדגיש שהשאלה העומדת כאן איננה אם לאשר מונח שכבר נתקבל בציבור. הציבור נוהג לומר ממשק, ועולה פה ההצעה לשנות את מישק למנשק כדי להגדיל את סיכוייה להיקלט. השיקול הזה נראה לי מסובך מדי.

הא' אזר: דבר רגיל הוא באקדמיה שלוקחים מונח שנקבע בהחלטה קודמת ומוסיפים לצדו חלופה אחרת. בוועדות שאני יושב בהן קורה שמישהו מעלה את הטענה שמונח מסוים כבר התקבל במילון אחר, והמונח אינו נראה לנו כל כך יפה למילון שלנו. הפתרון הרגיל הוא שאנו מקבלים את המונח האחר אבל מוסיפים לצדו את המונח הנראה מתאים יותר, וכך אין מבטלים החלטה קודמת.

הא' בלאו: אתם מציעים ששתי החלופות הדקדוקיות מישק ומנשק יעמדו זו ליד זו. אבל בכך אנחנו 'שורפים' שתי צורות: אם יהיה צורך במונח קרוב לא נוכל להשתמש במישק ולא במנשק.

הא' בר-אשר: אני מציע שנכבוש את יצר הנבואה ונעסוק בשאלה שעלתה לדיון.

הא' טורת: כזכור הפגישה נהייתה אצלנו למפגש ונעלמה מן העולם. אם נחדש את מנשק במשמעו כאן, אולי נמנע בזה את הנשיקה הוותיקה מלהיות למנשק...

ההצעה לקבוע מְנָשֵׁק לצד מְשָׁק (interface) התקבלה ברוב של 18 קולות.

הא' בלאו: העניין האחרון שנעסוק בו היום הוא retrofit. המליאה החליטה לקבוע את המונח הַשְּׁבָחָה, אולם על ההחלטה הזאת בא ערעור.

הא' טל: צה"ל ערער על החלטתנו להשתמש בהשבחה כנגד retrofit. צה"ל הוכיח לוועד המינוח, שאין ב-retrofit משום קידום המוצר או הטבתו. להפך, לעתים, יכול להיות שהמוצר יוצא פְּחוּת ביכולתו הטכנית ועדיין היה פה תהליך של retrofit. בוועד המינוח עלו הצעות שונות במקום השבחה. עלו הצעות לקרוא לזה שתאום או סיגול, אבל המונחים היו תפוסים. הייתה גם הצעה לקבוע תסגיל והפועל יהיה תְּסַגֵּל, ושוב הצבא לא היה מאושר מזה. היום עלתה ההצעה סְגִלול והפועל סְגִלֵּל.

הא' דותן: האם הצבא, שאתם מתחשבים בדעתו, שמע את ההצעה הזאת?

הא' טל: הצבא שמע תסגיל ולא היה מאושר, אם כי לא קיבלנו הנמקה. הצבא היה מעדיף הסגלה, אבל המונח תפוס ל-modification, וזה מונח בעל משמעות שונה.

הא' בלאו: הנימוק נגד תסגיל קשור כנראה לצליל של המילה הזאת. היא נשמעת כמו תסכול.

אני מציע שאנחנו נצביע בין סגלול ובין תסגול.

ההצעה "סגלול" התקבלה ב-18 קולות.